

- 4 Poirier, Yvon: Social Solidarity Economy and related concepts Origins and Definitions: An International Perspective, Quebec, 2014, dostupné z: https://www.socioeco.org/bdf_fiche-document-3293_en.html
- 5 Razeto Migliaro, Lousi: Economía de solidaridad y mercado democrático, Programa de Economía del Trabajo, Academia de Humanismo Cristiano, Santiago de Chile, 1984.

ThDr. Jiří Silný
(jjirilny3@gmail.com) je pedagog a publicista aktivní v několika nevládních organizacích a družstvech.

- 6 RIPESS marks 20th anniversary of Lima Declaration, dostupné z: <https://www.solidarityeconomy.coop/2017/08/celebrating-20-years-of-ripests>. Existuje ještě jiná Limská deklarace, která se zabývá audity.
- 7 Charta RIPESS je dostupná zde: <http://www.ripests.org/what-is-sse/what-is-social-solidarity-economy/?lang=en>
- 8 Další informace o SSE a RIPESS: Nardi, Jason: Ripess je síť pro sociální a solidární ekonomiku, In:

Bc. Karolína Silná
(karolina@ekumakad.cz) je ředitelkou neziskové organizace Ekumenická akademie, z. s. (Ecumenical Academy), Sokolovská 327/29, 186 00 Praha, Česká republika.

- Co přinesla konference Lokální a družstevní způsoby hospodaření jako progresivní vize, sborník příspěvků, Nadace Rosy Luxemburgové, Praha, 2018, dostupné z: http://alternativazdola.cz/wp-content/uploads/2020/03/sbornik-konference_lokalni-a-druzstevni-zpusoby-hospodareni_rijen2018.pdf
- 9 Představení studijního programu Lokální a globální ekonomika, Vysoká škola obchodní v Praze, dostupné z: <https://www.vso.cz/ma-vlast>

Zaměřuje se na ekonomické alternativy a sociální solidární ekonomiku, dopady klimatické změny a klimatickou spravedlnost, lidská práva a rozvojovou problematiku, odstraňování chudoby a rovnost žen a mužů.

Knihy, které nezestárly

Malé je milé

Jan Keller

Schumacher, Ernst Friedrich: Malé je milé aneb aneb jak by vypadala ekonomie, které by záleželo na lidech. Kořeny: Praha 2021, 231 stran, ISBN 978-80-907974-1-3; 2. české vydání, přeložila a předmluvu k 2. vydání napsala Naďa Johanisová)

Článek připomíná knihu, v níž významný německobritský ekonom Ernst F. Schumacher v roce 1973 jako jeden z prvních poukázal na to, že na hluboké destabilizaci přírodního a klimatického systému má zásadní podíl ekonomický systém založený na neustálém zvyšování spotřeby a jednostranně upřednostňující soukromý zisk. Jan Keller porovnává tehdejší Schumacherovy návrhy řešení zmíněných problémů se současnou unijní Zelenou dohodou pro Evropu. Konstatuje, že Schumacherova stanoviska jsou obtížně slučitelná nejen s konkrétními opatřeními tzv. Zeleného údělu, ale i s celkovou filozofií Evropské unie.

Právě vychází druhé české vydání knihy Ernsta Friedricha Schumachera „Malé je milé aneb jak by vypadala ekonomie, které by záleželo na lidech“. Od publikování anglického originálu nás dělí bezmála půl století. Původem německý ekonom, který prožil většinu života ve Velké Británii a pracovně pobýval v rozvojových zemích mnoha kontinentů, v této knize podal

jednu z prvních analýz globálních problémů a nabídl zcela původní koncepci řešení. Dnes, kdy se oficiálním heslem Evropské unie stalo „ozelenění ekonomiky“, může být zajímavé porovnat Schumacherovo pojetí se současnými projekty.

Východiska jsou velmi podobná. Již počátkem 70. let minulého století Schumacher varoval před závislostí na fosilních zdrojích energie. Šlo mu jak o rychlost jejich čerpání, která je dlouhodobě neudržitelná, tak o znečištění prostředí v neširším slova smyslu, které je vedlejším produktem jejich spotřebovávání. V tomto bodě však shoda končí, dnes doporučovaná řešení nemají se Schumacherovými návrhy vyrůstajícími z jeho životní filozofie prakticky nic společného.

Dnes je hlavní (pokud ne jediný) důraz kladen na technologie, které umožní využívat v rostoucí míře obnovitelné zdroje energie. Také Schumacher byl přesvědčen, že nové technologie představují klíčový prvek v řešení environmentálních problémů. Zároveň upozorňoval na to, že jakkoliv účinná zelená moderní technika nevyřeší všechno, pokud nedojde ke změně měřítka, v jakém se naše produkce a spotřeba odehrává. Sebezelenější technologie toho vyřeší jen málo, jestliže bude zboží produkované ve velkém rozváženo na co nejdelší vzdálenosti, aby tam mohlo být ve velkém konzumováno.

Je třeba zdůraznit, že Schumacher rozhodně nehoroval pro snižování spotřeby kamsi na hranici nedostatku. Pouze byl přesvědčen, že výrobní a spotřební celky by měly být v takovém rozsahu, aby to nepřevyšovalo regenerační schopnosti přírody. V přírodě a v jejím růstu se vždy projevuje určitá míra, naproti tomu technika má tendenci jakoukoliv míru překračovat.

Pro Schumachera bylo nepředstavitelné, že by se Evropa mohla soustředit na řešení ekologických problémů pouze ve svém rámci. Jeho zkušenosti ze zemí světového Jihu mu ukázaly, že bohaté země deformují vývoj všech ostatních. Nejde o to, že by zahraniční pomoc byla nedostatečná, je však špatně nasměřována. Do rozvojových zemí jsou dodávány technologie náročné na kapitál a na energetické vstupy. V důsledku toho se v těchto zemích rozmáhá „podvojná ekonomika“. Společnost se štěpí do dvou skupin se zcela odlišným způsobem života a s nesrovnatelnými příjmy. Zhruba 15 % obyvatelstva je umístěno v modernizovaném sektoru soustředěném v jednom nebo dvou velkých městech. Zbytek žije na venkovské periferii, odkud se snaží odejít do velkých měst. To vede ke „vzájemné otravě“ – rozvoj velkoměst ničí ekonomickou strukturu venkova a venkov se mstí masovou migrací do velkoměst, na jejichž předměstích nově přichází po generace živoří. V době, kdy na Zemi žila zhruba

polovina dnešní populace, se ekonom domníval, že světová chudoba je problémem dvou milionů chudých vesnic. K tomu dodával, že ve velkých městech rozvojových zemí žádné řešení nenajdeme.

Této nerovnováze navrhoval Schumacher čelit rozvojovou pomocí v podobě „středně vyspělé techniky“. Jde o techniku, která by byla mnohem produktivnější než ty tradiční, ale mnohem levnější než ty moderní. Byla by relativně laciná, co se týče nákladů na zřízení pracovního místa, poměrně jednoduchá ohledně organizace, zásobování a financování, využívala by převážně místní zdroje a vyráběla pro místní potřeby. Udržovala by lidi tam, kde jsou, což je jeden ze základních předpokladů řešení nejen ekologických problémů.

Co se týče bohatší části světa, konkrétně Evropské unie, Schumacherovy představy o tom, jak problém rostoucího využívání fosilních paliv řešit, se prakticky ve všech ohledech liší od zadání obsaženém v projektu Zelený úděl. Jeho jednoznačné preferování drobných lokálních producentů a jeho důraz na potravinovou a energetickou soběstačnost by dnes byly příslušnými místy vnímány jako překážka rozvoje volného trhu, jemuž pochopitelně dominují výrobní a distribuční kolosy. Totéž se týká jeho výhrad vůči rostoucí závislos-

ti na dovozu, která předpokládá nutnost vyrábět stále více pro vývoz. Jeho kritika vysoké spotřeby dopravních služeb na cestách mezi pracovištěm a domovem by zase působila jako sabotáž zásady neomezené mobility pracovních sil. V souladu se svým celkovým přístupem Schumacher zpochybňuje zprůměrnění zemědělství, které bylo s vydatnými dotacemi provedeno už v rámci EHS. Výsledkem byl masový odliv lidí z venkova a jejich odchod do velkoměst.

Schumacherovo stanovisko je obtížně slučitelné nejen s konkrétními opatřeními Zeleného údělu, ale i s celkovou filozofií Evropské unie. Schumacher byl pro zachování státních hranic, které považoval za důležité pro uchování struktury, která brání chaosu. Již počátkem 70. let 20. století vyjadřuje obavu, že v době, kdy jsou mobilní všichni a všechno, je jakákoliv pevnější struktura ohrožena a jsou zranitelné v dosud nebývalé míře. V několika větech citované knihy to na straně 63 vyjadřuje lapidárně: „A co nezbytnost velkého vnitřního trhu? [...] Je zřejmé, že prosperující trh je lepší než trh slabý, ale vcelku velmi málo záleží na tom, zda je tento trh vně politických hranic nebo uvnitř. [...] Naproti tomu však hodně záleží na tom, zda je chudé společenství nebo provincie

politicky propojena či podřízena bohatému společenství či provincii. Proč? [...] Úspěšná provincie odčerpává život z provincie neúspěšné a bez ochrany před silnějšími nemají slabí šanci.“

Schumacher po dlouhou dobu pracoval ve vedení znárodněného britského důlního odvětví. V úvahách o velkých organizacích a o formách vlastnictví neuhýbá ani krok ze svých filozofických východisek. Pokud se produkuje ve velkém, distribuuje na značné vzdálenosti a hlavním motivem spotřeby je chamtivost a závist, ani ty sebezelenější technologie žádný z problémů nevyřeší. Problém neleží v rovině veřejného a soukromého, ale v rozdílu mezi gigantickým, tedy nelidským, a přirozeným, tedy malým.

Nezbývá než doufat, že se Ernst Friedrich Schumacher ve svém životním díle ve všech ohledech mýlil.

Prof. PhDr. Jan Keller, CSc.

(jan.keller@osu.cz) je profesorem na Katedře zdravotně-sociálních studií Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity (Faculty of Social Studies, University of Ostrava), Českosobratská 16, 702 00 Ostrava. Zaměřuje se na dějiny sociologie, sociologii organizace a na problematiku sociálního státu.

Recenze

Doba koronavirová

Jan Mertl

Honzák, Radkin a kol.: Doba koronavirová. Praha: Zeď, 2020, 305 stran, ISBN 978-80-907674-4-7.

Hodnocená publikace nabízí příspěvky, které se zabývají třemi zásadními dimenzemi koronavirové pandemie: medicínsko-virologickou, epidemiologickou / zdravotně-politickou a sociálně-ekonomickou. Za nerelevantnější pokládá recenzent ta tvrzení a myšlenky, kde se daní odborníci vyjadřují k problému v rámci svého oboru; určitým problémem je pak syntéza těchto poznatků do kompromisů a praktického fungování medicíny i celé společnosti během šíření epidemie. Hodnocená kniha spíše staví jednotlivé přístupy a názory vedle sebe, neusiluje o jejich syntézu.

Recenzovaná kniha má jeden handicap a výhodu zároveň: vyšla v loňském roce, kdy z dnešního pohledu byla koronavirová epidemie ve své úvodní fázi. Handicapem je to, že přispěvatelé v tu dobu nemohli vědět řadu věcí, které už víme dnes; výhodou je pak skutečnost, že obsažené myšlenky a prognózy můžeme nyní zhodnotit na základě proběhlého vývoje. Je nutno konstatovat, že řada z nich prokázala svoji životaschopnost, a tedy i odbornou erudici svých autorů. Další skupina tezí a přístupů prokázala platnost obecnou, co se týká dopadů mimořádné události typu pandemie na lidská společenství a jednání člověka.

Publikace týkající se koronaviru mají obvykle tři hlavní dimenze: dimenzi medicínsko-virologickou, dimenzi epidemiologickou / zdravotně-politickou a rovněž dimenzi sociálně-ekonomickou. Všechny tři obsahuje i kniha Doba koronavirová, což je dáno i pestrým složením autorského kolektivu. Tyto dimenze mají ovšem tu nevýhodu, že jdou v mnohých aspektech proti sobě – například ideální řešení z pohledu epidemiologa by většina ekonomů asi těžko akceptovala. I z této knihy je zřejmé, že nerelevantnější tvrzení a myšlenky jsou v ní obsaženy tam, kde se daní odborníci vyjadřují k problému v rámci svého oboru: určitým problémem je pak však syntéza těchto poznatků do kompromisů a praktického fungování medicíny, ale i celé společnosti v podmínkách šíření pandemie.

Publikace spíše staví jednotlivé přístupy a názory vedle sebe, než aby o takovou syntézu usilovala. Ocenit lze – při současném stavu mediálního prostoru ohledně epidemie – nepochybně i to, že v hodnocené práci nejsou obsaženy konspirační či zavádějící teorie a samotná medicínská dimenze problému se opírá o doložená fakta.

Knihy obsahuje také historický exkurz: vzpomínky na morové epidemie středověku jako reminiscence toho, že epidemie provázely lidstvo odedávna. To je nesporné, současně je však nutno upozornit, že jejich „řešení“ se odehrávalo za zcela jiného demografického chování populace (vysoká porodnost a dětská úmrtnost, kratší střední délka života). Středověká populace v případě výskytu epidemie infekčních onemocnění zjednodušeně vyjádřeno prošla krizí tak, že epidemii podlehlá vnímavější či oslabenější